

Раҗсейре улшайну пулмаллах!

«ЯБЛОКО» партин 2011 җулхи суйлав умёнхи платформи

Сергей Митрохин

Григорий Явлинский

Пирён тёллев

«ЯБЛОКО» партин тәп тёллевә – конституци йөрките Раҗсее хавәрт аталанма май паракан тата халәхшән тәрәшакан, хальхи право нормисене тытса пыракан демократиллә те социаллә патшаләх туса хураси.

Мёншён пирён Думәра пулмалла?

Халәх интересәсене хутәлеме тата җак тёллев патне илсе пыракан саккунсене йышайна «ЯБЛОКО» партин парламента пулмалла.

Эпир мённе киләшме пултараймастпәр?

Влаҗпа бизнес пәрлешсе кайнине сивлетпәр. Эпир җаканшән:

- патшаләх пурләхне сутса тунә укҗа-тенкәне тата бюджет укҗине олигархсемпе чиновниксен кәсйисене яракан майсене пәтерсе лартмалла;
- патшаләх еҗ ырянәсенче бизнесменсемпе вәсен җывәх тәванәсем пулмалла мар;
- офшорсенче регистрациленнә компанисене җирәп йөркепе налук тўлеттермелле;
- салук аукционәсенче тупайшлә пурләх илекенсен саплаштару (компенсаци) налукә тўлемелле.

Коррупцие сивлетпәр. Эпир җаканшән:

- ООН Конвенцийән коррупцие хирәҗлекен 20-мәш статйине ырласа туллин җирәплетмелле те хайсен пурләхә аҗтан пулса кайнине аялантарса парайман чиновниксене явап тыттармалла;
- чиновниксен тупайш декларацийәсене тәплән тәрәслемелле те хайсен пурләхне тўрә майпа еҗлесе илнине енентерейменнисене патшаләх службинчен кәларса ямалла;
- патшаләх тўпиллә компанисенчи директорсен канашәнче чиновниксемпе депутатсен пулмалла мар.

Җәршыв гражданәсен танмарләхне сивлетпәр. Эпир җаканшән:

- чиновниксемпе депутатсем кил-җурт, медицина, транспорт тата ытти тёләшпе уса куракан җамәлләхсене пәрахәҗламалла, «мигалкәсене» пәтермелле;
- чиновниксен ахаль граждансемпе пәр йышши пенси йөрки пулмалла;

- пысак тата пёчёк бизнес хушшинчи право телёшёнчи танмарлаха пётермелле.

Нацисем хушшинчи хирёсүпе курайманлаха сивлетпёр. Эпир саканшан:

- этеме хаш халэх сынни тата мёнле үтлө пулнине кура хёсёрленёшён, халэхсене пёр-пёринпе хирёстернёшён сирёп явап тыттармалла;
- ватам шул программине нацисем хушшинчи сурасулаха (тёрлө культурасен килёшүлөхне) ханхтаракан уроксем кёртмелле.

Тоталитаризмпа сталинизма сивлетпёр. Эпир саканшан:

- Сталинпа большевиксен репрессийёсене түрре каларма хатланнашан явап тыттармалла;
- ёлөкхи тоталитарла йёркен каяшёсемпе кёрешмелли патшалах программине йышанмалла.

Эпир мёншён кёрешетпёр?

Сын тата гражданин правипе ирёклөхне тивёстерме пултаракан патшалахшан

Уйрам сын прависемшён

- уйрам сын пурнасён – сыру сүретнин тата телефон каласавён – варттанлахне управалла, кил-сурта ирёксёр кемелле мар;
- саккуна пасса сынна хупса лартнине тата унан ирёклөхне чакарнине татаклян сивлемелле;
- граждасене саккунсёр майпа хёсёрленёшён йёрке хуралёнче ёслекенсене тивёслипе явап тыттармалла;
- тёрмере ларакан граждасен те этеме тивёслө условисем пулмалла.

Граждасен прависемшён

- пикет, митинг, шестви е демонстраци ирттермешкён хыпарлав йёрки сителёклө пулмалла;
- арсынпа хёрараман пёр пек майсем тата тан правасем пулнине хүтёлемелле, хёрарамсене хёсёрлени тата ирёксёрлени пулмалла мар;
- коммерциллө мар пёрлешүсене ирёклөн йёркелеме тата чармавсёр ёсleme май туса памалла;
- хасат-журнал тата телевиденипе радио ирёклө пулмалла;
- никама пэханман тата обществалла тытамла пётём наци телевиденине туса хумалла.

Демократишён

- суйлава пӑсса кӑтартни тата административлӑ витӑмпе усӑ курни пулмалла мар;
- суйлав комиссийӑн йышне йӑркеленӑ чухне пур партисене те хутшӑнтармалла;
- политика партийӑсене шута илес (регистрацилес) йӑркене ансатлатмалла;
- политика партийӑ суйлавра 3 % чухлӑ сасӑ пухни саккун йышӑнакан пур шайри пуху ӗҫне хутшӑнма та ирӑк памалла.

Никама пӑхӑнман тӑрӑс судшӑн

- судри коррупцие тата тӑрӑсмарлӑха пула хур курнисене ирӑке кӑлармалла тата таса ятне тавӑрмалла;
- тӑрӑс мар йышӑну тӑвакан судьясен яваплӑхне хытармалла;
- судьясен йышне тӑпреп ҫӑнетмелле;
- ятарлӑ службӑсемпе вӑй тытӑмӑсене сӑнаса тӑма гражданла тӑрӑслев йӑркелемелле;
- ФСБ, ФСО, полици тата ытти вӑй тытӑмӑсен полномочийӑсене ытлашши ӑстерекен саккунсене тата саккунран килекен актсене пӑрахӑҫламалла;
- парламент тӑрӑслевӑе тишкерӑвӑсене ирттермелле, обществӑлла организацисем енчен тӑрӑслев йӑркелемелле.

Чӑн-чӑн федерализмпа наци политикишӑн

- Федераци Канашӑн членӑсене Федераци субъекчӑсенче халӑхпа суйламалла;
- Раҫҫей Федерацийӑнчи субъектсен ӗҫ тӑвакан влаҫ пуҫлӑхӑсене суйлав мелӑе палӑртмалла;
- геополитика е экологи тӑлӑшӑнчен йывӑрлӑх тӑсекен региона тата ҫутҫанталӑк условийӑсем начар региона патшалӑх пулӑшӑвӑ памалла;
- Раҫҫей халӑхӑсен чӑлхипе (чӑваш чӑлхипе) культурине патшалӑх пулӑшӑвӑ памалла; федераципе регион шайӑнчи хаҫат-журналта тата радио-телевиденире Раҫҫей халӑхӑсен чӑлхипе материалсем тӑтӑш кӑларса тӑмалла;
- наци республикисенче тӑван чӑлхепе пахалӑхлӑ пӑлӑ илме майсем пулмалла; пӑтӑм Раҫҫей талккӑшӑнчи пур вӑтам школта та харпӑр хӑй кӑмӑлӑе тӑван чӑлхепе литературӑна вӑренме майсем туса памалла.

Вырӑнти тулли правалӑ хӑйтытӑмлӑхшӑн

- вырӑнти хӑйтытӑмлӑх органӑсемпе килӑше туман йышӑнусене ҫирӑплетекен саккунсене улӑштармалла;
- пурлӑх налукӑнчен пухӑнакан мӑн пур укҫана вырӑнти шайрах хӑвармалла.

Профессилле ҫаршӑн

- контракт майёпе йёркеленё профессилле сар туса хумалла; сар сыннисене укса хәпартса памалла тата сурт-йёрпе тивёстермелле, пенси шаләвне паләртнә чухне дискриминациллә йёркене пәрахәсламалла;
- сар тытамёпе йышне тата әна техникапа тивёстерессине чән хәрушләха шута илсе паләртмалла.

Тулашри витёмлә политикәшән

- сёршыв пёрлөхне сыхласа хәвармалла, Раçсейән күршөллә сёршывсен хәрушсәрләх гаранчә пулса тәмалла;
- Раçсейе Европа пёрлөхә тата Раçсейе Европа сёршывёсем хушшинче сөнөлле сыхәнусем йёркелесе ямалла; виза йёркине пәрахәсламалла;
- сёршыв аталанәвөшөн юрәхлә та усәллә нормативсемпе стандартсене төпе хуракан төнче организациёсемпе конвенциёсене Раçсейән хастартарых хутшәнмалла.

Социаллә рынок экономикашөн

Уйрәм харпәрләха төкөнме чарассишөн

- йышлә харпәрләх хуҗисен – миноритарлә акционерсен, хваттер, ялти кил-сурт, сёр лаптәкә тата ытти йышши пурләх хуҗисен – прависене хүтөлемелле тата сирөп пәхәнса пымалла;
- уйрәм харпәрләха шута илес (регистрацилес) йёркене сәмәллатмалла.

Конкуренцишөн

- кёрет монополисен пысәк тәкакёсене усәмлә та әмәртуллә сүту (торги) кәна түрре кәларма пултарать;
- кёрет монополисен корпоративлә тәкаксемпе сыхәннә информации Интернетра ырнаштармалла;
- Ёслә сынсене (предпринимательсене) хөснөшөн тата вөсен умне административлә майпа йывәрләхсем кәларса тәратнәшән сирөпрех йёркепе айәпламалла;
- монополисен тарифёсене усәмлә процедурәсемпе сирөплетмелле, түлев виҗине маларах тапхәрти инфляци шайёнчен ытлашши үстермелле мар.

Сөнө экономика политикишөн

Раçсей экономикаин аталанәвне май килнө таран хәвәртрах үстерес төллевпе эфир «Сёр-сурт-йёр-сул-йёр» программа хәтёрлерөмөр, вәл нумай-нумай сынна харпәр хай валли сурт-йёр тума пуләшәть. Раçсей халех темиҗе миллион сынна хай валли тата ачисем валли харпәр сөрө җинче сурт лартма майсем туса параять. Кил-йыш валли сурт-йёр савәрма юрәхлә сөрсене тата инфраструктура на уйрәм харпәрләха түлевсөрех памалла. «Сёр-сурт-йёр-сул-йёр» программәна пурнәса кёртни сәк енчен усәллә:

- граждансем кил-сұрт лартас тәллевпе тәлевсәр майпа сәр илессә; тавар ытларах сұтанатъ те чән экономика хәвәрт аталанма тытанатъ, уйрәм кил-сұрт тәвакансем йышлā пирки миллион-миллион әс вырәнә тупанатъ;
- граждансем сәре инфраструктурапа сыхантарассә: патшалāх шучәпе тата вāl пулāшнине (ытларах сыхлāх фончәпе усā курса) сұл тәвассә, газ тата сұтā кәртессә, шыв пāрәхәсем хурассә.

Пәчәк тата вāтам бизнеса чāнласа пулāшу памалла

- патшалāхән бюджета кәмен фончәсене каякан страхлав тәлевәсен виçисене чакармалла;
- сәмәллāхлā кредитсем парассине йәркелесе ямалла;
- «халāх пасарәсене» хута ямалла – пәчәк бизнес кооперативәсем пасар тума сәр илнә чух вәсене сәмәллāхсем памалла;
- муниципалитетран арендāна илнә сұрт-йәр тата ун айәнчи сәр хакне тәлесе татма ирәк паракан правāна татāклāн хүтәлемелле;
- чәр тавартан услам илмен пысāк мар бизнесән налук калāпāшне пәчәклетмелле.

Социаллā танмарлāха чакармалла

- чи пәчәк әс уксин виçi вāтам әс уксин сурринчен кая мар пулмалла;
- сұтсанталāк пурлāхне сұтса тунā уксан пәр пайәпе Аслā әрусене пулāшмалли фонд йәркелесе ямалла;
- пенси уксипе социаллā пособи виçине үстермелле;
- инвалидсен пособине пысāклатмалла, сусārрисене хулара ирәклән куçса сүреме тата әс вырәнә тупма май туса памалла.

Әслев прависене хүтәлемелле

- забастовка ирттерме чāнласах ирәк пулмалла;
- кивсенле (заемлā) әсе пāрахāсламалла;
- ирәклә профсоюзсем йәркелеме тата профсоюз пуслāхәсене әсрен кāларса янине хирәслеме гарантисем пулмалла.

Сын хаклāхне үстерме тārшмалла

Вәренәве аталантармалла

- вāтам пәлү тәлевсәр пулмалла тата аслā пәлү илме чārмав пулмала мар;
- ача-пāча сачәсен шутне үстермелле, шул умәнхи вәренү учрежденийәнче кашни ача валли вырән уйәрмалла;

- шукул умёнхи учрежденире, шукулта, профессии училищинче, аслă шукулта вай хуракансен ёс укшине темиёе хут ёстермелле;
- вёренё учрежденийёсене коммерцилессинчен тата коррупци витемне лекессинчен сыхласа хавармалла.

Пахалăхлă сывлăх сыхлавё пурне те тивёсмелле

- сывлăх сыхлавёнче сирёп йёрке тумалла, кашнинех тёлевсёр те сителёклё таран сипленме майсем пулмалла;
- медицина ёсченёсен ёс укшине ёстермелле;
- халăхăн сывлăхне тёрёслеме тёлевсёр диспансеризаци ирттермелле;
- ют сёршывран кёрсе килекен сайра йышши эмелсемпе медицина хатёрёсене пошлина тёлевёнчен хатармалла.

Наукăна пулăшмалла

- ученайсене ас-хакъл харпърлăхён прависене сирёппён хётёлеме майсем туса памалла;
- сарпак ученайсене патшалăхăн пулăшмалла;
- аслалăх тёпчевёсем валли кёрсе килекен сайра йышши хатёрсене импорт пошлининчен хатармалла.

Халăха Раçсей культурипе паллаштармалла

- культурапа ёнер (искусство) валли укса-тенкё ытларах уйърмалла;
- культура объекчёсемпе паллашма тёрлё майсем пулмалла;
- ёссе пыракан арăва патшалăх шучёпе культура пурнăсне явастармалла.

Таван тавралăха упрамалла

- Экологи министрствине сёнёрен туса хумалла;
- патшалăхăн экологи экспертизине тепёр хут йёркелесе ямалла;
- усă курнă ядерлă топливо каяшёсене ют сёршывсенчен илсе килме чармалла, атом электростанцийёсене тума пърэхмалла тата кивелсе кайнă АЭСсене хупмалла;

«ЯБЛОКО» парти Раçсей гражданёсене сак программана сёнет, въл – пирён сёршыва аталану сул-йёрёпе яма пултаракан программа. XXI ёмёр пусламашё тёлне хайсен гражданёсене пурнăсне тёнчере чи сёллё шая сёклеме пултарнă мён пур сёршыв сак сулпа пынă, пырать те.

Пирён сёршыв паян суйлав умёнче тарать:

- XXI ёмёрте въл е аталану сул-йёрёпе каять,

- е малашне те аталанаймасӓр виҫӓмӓш тӓнче шайне анса ларать те XXI ӓмӓрӓн варрине те пураӓса ҫитеймест.

Хисеплӓ суйлавҫӓсем, ҫакна сирӓн суйлавра татса памалла!